

Contribuția evreilor timișoreni la viața muzicală în secolul XX și XXI

Lista de mai jos este un punct de plecare pentru istoria prezenței evreilor în viața muzicală din Timișoara.

Informații de la Trude Catona, Ladislau Roth, Tomi Laszlo, Annie Hammer, Tibi Schatteles, Adrian Szasz, Robi Auscher, Goldi Goldenberg, Kati Schlosser (Gerö), Iudit și Duci Cohen, Getta Neumann, Imre Deutsch, Otto Nowy, Feri Reich, Eva Gersch, Marcel Farago. Cateva date provin din *Compendiul personalităților evreiești* de Karcsi Weidmann.

„Zur Musikgeschichte der Banater jüdischen Gemeinden“, von Dr. Franz Metz

<http://www.edition-musik-suedost.de/html/juden.html>

A

Aczel Ervin, elevul lui Havas Lilly ; a studiat la Academia de Muzica din București și Cluj. Dirijor la Oradea. A dat concerte și la Timișoara. Dirijor la Szeged, Ungaria.

Alexander Oscar – contrabas. Israel

B

Banat Gabriel (Hirsch), 1926 Timișoara, violonist și scriitor. USA.

Informații pe : <http://www.bjt2006.org/gbanat.html>

Banat playing Bartok.

<http://www.youtube.com/watch?v=HPI9-68yUh4>

Brauch Bruno - farmacist de profesie, muzician contrabas și tympan

Bruck Charles (Karcsi), 1911, Iosefin, Timișoara – 1995, Maine, SUA. Fiul unui macelar kosher, elev la Liceul Israelit, coleg de clasă cu Gheorghe Hammer. A studiat în Franța și la vârsta de 25 de ani, a devenit vice-dirijor al orchestrei simfonice din Paris. În timpul ocupației naziste, și-a pierdut poziția. A participat activ în *La Resistance*. După război a devenit dirijor al Operei Regale Olandeze (1950-1954) și apoi (1955-1965) al filarmonicii din Strasbourg, iar în fine (1965-1970) a fost dirijorul orchestrei simfonice a radio-televiziunii franceze. În 1970 s-

a mutat la Hancock, Maine, USA, fiind numit sef al faimoasei scoli de dirijori care poarta numele fondatorului sau, Pierre Benjamin Monteux (1875-1964).

In 1946, Bruck a venit in orasul sau natal si a dirijat doua sau trei concerte, intre altele cu marea pianista Monique de la Bruchollerie pe care el a adus-o la Timisoara.

C

Cilibiu Viliam, cantor

Corul Hazamir, infiintat in 1931 la Lugoj. Dirijori : Dr. Josef Willer, Franz Tietz si Filaret Barbu.

D

Deak Tamas (Deutsch Tomi), muzicolog si pianist, scriitor, traducator de opera,decedat.

E

Edelstein Eli - violonist la Orchestra Filarmonica Tel Aviv.

Eizikovits Klari, pianistă. După război a făcut studii de pian la Conservatoriul din Budapesta. A imigrat în Israel.

Eizikovits Maximilian, profesor de muzică la Liceul Israelit, Timișoara. După război, profesor la Conservatoriul din Cluj.

Engel Thomas – violonist. Africa de Sud

Erdelyi Isolda, prof. Istoria Artei

F

Farago Ernest (1920, Timisoara - 2012, Alexandria, VA, USA), violonist. Studii la Roma si Siena. Violonist la National Symphony Orchestra. Concerte ca solist pe plan international.

Farago Frank (Feri) (1926, Timisoara - 2007), violonist la New Orleans Symphony Orchestra. A predat vioara la New York.

Farago Marcel (1924, Timisoara), violoncelist, compozitor. In prezent locuieste in New Jersey. Studii la Bucuresti, Paris si Siena. Violoncelist la Cape Town Orchestra, solist in Porto Alegre, violoncelist la Philadelphia Orchestra (1956-

1994). Compozitii publicate, inregistrate pe discuri si prezentate, printre altii, si de Philadelphia Orchestra. Fratii Farago, Ernest, Marcel, si Frank, impreuna cu tatal lor, Ludovic, au format Quartetul Farago la Timisoara (1936-1940). (Informatii de la Marcel Farago prin Imre Deutsch.)

Feller Otto, cantor la Sinagoga din Fabric

Fellner Sulamit – pianista, participanta la numeroase programe radio ca solista si in formatie de camera cu fiii ei, violonist si violoncelist.

Fischer Hugo, cantor la Sinagoga din Fabric

Fischer Samuel, dirijorul corului din Sinagoga din Fabric ; dirijorul corului *Hazamir*

Földvari Ernő, ulterior Ernest **Paldi**, pianist și dirijor. A făcut studii de pian la Budapesta. După război a fost dirijor la Opera maghiară din Cluj. A fost activ ca dirijor la Opera din Tel Aviv, Israel și in Elveția, unde a dat cursuri de pian.

Freund Eva, pianista corepetitoare la Opera din Cluj ; actualmente profesoara de pian in Israel.

Freund Leo, pianist solist

Friedmann Andor (1869-1926), pianist și organist la Sinagoga din Fabric

Friedmann Robi, acum Ron **Porath**, violonist, prim-violonist la Filarmonica din Tel Aviv.

Füredi Ladislau (1928-2002) muzicolog, violonist, profesor, critic muzical. După ce a fost exclus de la Liceul Piarist, a fost elev la Liceul Israelit.

G

Gati Laszlo, n. 1925 la Timisoara. Dirijor, violonist, violist. In 1946 a studiat la Budapesta. A cantat in Orchestra de Stat Maghiara, a predat vioara la Conservatorul din Budapesta. Printre profesorii lui au fost Dezső Rados, János Ferencsik, Sándor Veress, Pál Jandanyi and Zoltán Kodály. A emigrat in Canada in 1957. In Montreal a dirijat *Montreal Philharmonia* si a fondat *Montreal Chamber Orchestra*. A fost dirijorul Victoria Symphony Orchestra, a dirijat in Columbia, Venezuela si Romania. In 1989 s-a mutat la Vancouver. Gati este un interpret excelent al compozitorilor maghiari din secolul XX, Bartok si Kodaly, dar include si operele unor compozitori canadieni in repertoriul sau.

Gersch Paul (1929-2012), violist amator, elev al violonistului de renume Iosif Brandeis ; a cantat in diferite formatii de muzica de camera. Membrii formatiei

la Timisoara: Ervin Junger, pian, Alexander Tal, vioara, Rudi Brauch violoncel, Paul Gersch viola.

Györi Tibor, corepetitor si bariton specializat in interpretare de Lieduri

Grosz Ivan, violonist

H

Haas Andrei, cântăreț

Halm Gustav, vioara. Israel

Havas Lilly, profesoara de pian; a predat cursuri de istoria muzicii

Hermann Gyuri, violonist. Israel

Herskovits Augusta, profesoară de pian ; a predat si jazz clasic

Hirschl Imre, muzician de jazz.

Holender Ioan (n. 1935, Timișoara), cântăreț de operă, impresar, diector de operă, director de festival, scriitor. Cel mai longeviv director al Operei de Stat din Viena (1992 – 2010). Director artistic al Festivalului „George Enescu” București. Membru în conducerea „European Academy of Music Theatre”. A publicat două volume autobiografice : De la Timișoara la Viena și Spuse, trăite, dorite. Amintiri. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

[Interviu Ioan Holender, 2011](http://www.youtube.com/watch?v=ckRrNmdK_78)

http://www.youtube.com/watch?v=ckRrNmdK_78

[Ioan Holender cu Anna Netrebko, 2006](https://www.youtube.com/watch?v=XBTclsB1YV0)

<https://www.youtube.com/watch?v=XBTclsB1YV0>

Festival George Enescu 2011 http://www.youtube.com/watch?v=-_3bbKzzPjQ

J

Junger Ervin, muzicolog și compozitor. Nascut in 1931, fost elev la Zsidlic, (Liceul Evreiesc din Timisoara), coleg de clasa cu Fredi Weisz. A studiat la Academia de Muzica din Cluj in clasa de pian cu prof. Kardos Magda si compozitie cu prof. Max Eisikovits. A predat la Academia din Cluj, iar dupa *alia*, la Academia de Muzica din Te-Aviv. Este autorul a numeroase compozitii muzicale (sinfonii, muzica de camera, muzica corala, ciclu de cantece) si publicatii. In prezent locuieste la Haifa.

Bass Yoram Chaiter singing Erwin Junger's *Night Song*

<http://www.youtube.com/watch?v=2YUMe51dPgk>

K

Kardos Magda, profesoară de pian cu mulți elevi care au devenit muzicieni renumiți. Eleva lui Béla Bartok. Ciclul *Játékok de György Kurtág*, primele patru culegeri de piese pentru pian, aau ca motto "In memoriam Magda Kardos".

Katz Solomon, cantor la Sinagoga din Cetate

Klein Geza, cantor la Sinagoga din Fabric

Kohn Edit, profesoara de pian la Haifa, Israel

Kohn Ernest, cantor la Sinagoga din Fabric

Kohn Elemér, celebrul baterist al orchestrei jazz Hirsch-Schönberger; cânta la "Újságíró Klub" în fiecare seara în anii 1945-48.

Kurtág György (1926, Lugoj), unul din principalii compozitori contemporani. Tatăl lui fiind evreu, familia este obligată să se mute de la Lugoj la Timisoara în 1940. La Timisoara studiază pianul cu Magda Kardos și compozitia cu Max Eisikovits, profesor de muzică la Liceul Israelit, mai târziu profesor la Academia de muzică din Cluj. Este elev la Liceul Piarist (mama fiind de confesiune catolică), dar este trimis în 1944 în detașament de muncă obligatorie, fiind considerat evreu.

După război se stabilește la Budapesta unde urmează cursurile la Academia de Muzică Franz Liszt. Printre profesori are pe Kadosa Pal, Weiner Leo și Farkas Ferenc. După absolvirea cursurilor din Budapesta, Kurtág studiază în Franța și Germania cu Darius Milhaud, Olivier Messiaen și Karlheinz Stockhausen. În Franța are sprijinul lui Marianne Stein. Înapoi la Budapesta, este numit întâi asistent, apoi profesor la Academie, unde continuă să predea și după pensionare până în 1993. Începând cu anii 90 lucrează în strainătate cu Filarmonica din Berlin, Wiener Konzerthaus, în Olanda și în Franța. În prezent locuiește lângă Bordeaux.

Activitatea de compozitor o începe în 1953-54 cu un concert pentru violă, dar, nefiind mulțumit, consideră ca opus nr 1 Cuartetul pentru coarde, compus în 1959.

Compozițiile lui sunt pentru pian, vioară, violă, violoncel, chit, scrie muzică de cameră, dar și pentru orchestră, cântă și cor. Muzica lui este fascinantă, expresivă și misterioasă în același timp "este un efort constant de a descrie indescriptibilul, de a explora microcosmosul uman".

A primit multe premii și distincții naționale și internaționale: Premiul național Kossuth din Ungaria, Ofițer al ordinului francez Ordre des Arts et des Lettres, Ehrenzeichen al Austriei., Ernst von Siemens Music Prize and Grewemeyer Award.

În ciuda vârstei lor înaintate, György Kurtág împreună cu soția lui Marta participă la cursuri de măiestrie. Și ceace mai trebuie adăugat la caracterizarea lui György și Marta: modestia și căldura umană care radiază din amândoi. (Pe baza articolelor din Wikipedia, Oxford Music Encyclopedia, Gale Musician Profiles, Arkiv Music și propriile mele cunoștințe, Tomi Laszlo)

Kurtág, *Játékok*

<http://www.youtube.com/watch?v=BQJphaXuO2s>

Játékok. Interpretat de compozitor si sotia lui, Marta

<http://www.youtube.com/watch?v=UzRsDD5xbOE>

L

Laufer Wolfgang (1947, Timișoara–2011, SUA), violoncelist. Tatăl lui Wolfi Laufer a fost solist în corul din Sinagoga din Fabric și corist în corul *Hazamir*. Prim-violoncelist al Orchestrei de Radio din Ierusalim ; prim-violoncelist în Filarmonia din Hamburg ; prim-violoncelist la Festivalul Wagner din Bayreuth ; violoncelist în formația de muzică clasică *Fine Arts Quartet*

M

Merkler Robert, (1947, Timisoara), violoncelist in diferite orchestre in Israel si la Tonhalle Orchester Zürich. Violoncelist in diferite formatii de muzica de camera.

P

Philipp Ella, pianistă; profesoara de pian

Philipp Judith, fiica lui Ella, pianistă, profesoara la Conservatorul de muzica Israel, decedata.

R

Reich Ephraim, n. 1933, violonist, de 40 de ani membru in diferite orchestre, in prezent violonist in orchestra simfonica din Cfar Shmaryahu, langa Herzliya.

Reich Lenke, profesoară de pian. Căsătorită Novac. După război a trăit la București.

Romașcanu Stefan, violonist. Studii la Conservatorul din Budapesta. Violonist în *Orchestre Romande* de Lausanne, Elveția.

Roth Ladislau, dirijorul orchestrei Operei din Timișoara (1947 – 1960), Israel

Rubel Francisc, fagot. Israel

Russo Ioan, chirurg de profesie, muzician amator

S

Schönberger Paul, jazz, duet cu Imre Hirschl; bateristul Elemér Kohn Germania - Israel

Székely Eva, fiica lui Szekely Jenő, violonistă. **Profesoară la un Conservator de muzică la Universitatea din Missouri, SUA. Prim-violonistă în Esterhazy Quartet, face turnee internaționale și înregistrări.**

<http://music.missouri.edu/ensembles/esterhazy.html>
http://www.youtube.com/watch?v=-7_bp0Axf9w

Székely Eugen/Jenő (1914/2004) violonist la Filarmonica Timișoara. **A predat vioară la Timișoara, apoi în SUA. A făcut o carieră în afaceri la New York, SUA.**

Székely (Eckstein) Vera, profesoară de pian la Facultatea de Muzică a Universității de Vest Timișoara, trăiește la Timișoara.

T

Tal Alexander (Deutel Sanyi-Lina), 1932 – 2005. A studiat vioara cu Weinberg Ibi. A ajuns în Israel la vârsta de 19 ani și a fost ani de zile Konzertmeister la Filarmonica Israeliana (IPO) și după 1974 la Filarmonica din Amsterdam și Hilversum Radio Orkest. A fost prim violonist în Haydn Quartet și în Israel New String Quartet. Michal Tal, fiica lui, este o pianistă renumită în Israel.

Vivaldi, Summer

http://www.youtube.com/watch?v=KDqea-k_oXo

Concertul de vioara nr. 2 de Bartok (înregistrat ca disc)

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=NIOPDNAWEKg#!

W

Weinberg Viorica (Ibi), Markovitsh – prim-violonistă în Orchestra Filarmonicii Timișoara

Weiss Eugen (Jenő), cantor la Sinagoga din Fabric

Weiss Ferdinand/Fredi (1932, Timișoara – 2002, Cluj) elev la Liceul Israelit Timișoara; elevul lui Philipp Ella; profesor la Academia de Muzică din Cluj; a acompaniat la pian pe Stefan Ruha, Ion Voicu, printre alții.

Stefan Ruha, vioara, Ferdinand Weiss, pian - Kreisler

<http://www.youtube.com/watch?v=RrjBrH1pl6U>

Henryk Szeryng, vioara, F. Weiss, pian – Prokofiev

<http://www.youtube.com/watch?v=LLHcHqVRhiU>

Wertheimer A., vioara. Israel

Wiener ? prof canto

Willkovits Ekaterina, solistă la Opera din Timișoara și Cluj

Winkler Eva, violonistă - Israel

Wisinger Endre, pianist jazz